

X H E N R I B A R B U S S E

Irta: BÖLÖNI GYÖRGY (Páris)

Párisban háromszázezred magammal kísérttem ki Henri Barbusset a Pére Lachaise temetőbe. Még tizenöt állomás volt a metró a gyülekezésig, de már a föld gyomrában az utasok mind camarade-dá váltunk és az egész földalatti a temetésre ment. És a temetésre ment aznap két óra-
kor Párisban minden metró, minden autóbusz és amily szerény ember volt Barbusse, sohasem hihette, hogy egyszer a párisi nép így megindul végtisztességére. Mily' üres is a Dekobrák népszerűsége és mily' kicsiny a Valéryk nagysága!

Sovány, görbedt hátú, igénytelen volt ez a Barbusse, míg itt mozgott köztünk. Megjelenése olyan volt, mint valami régimódi magyar néptanító. Csak feje volt szép. Őszes gesztenyehaja leomlott homlokára és két kökényes kék szeme távolbanézően nyugodott az emberen. Ahogy vékony nyakán fejét oldalt szegte, nem volt abban dac, inkább szívósság, ami az elszánt emberek sajátja. Természetes jósága mellett, mely ömlött róla, ez a szívósság lépett elő külső igénytelensége mögül. Amit meg gondolt, azt akarta, s amit akart lassan, kitartóan meg is kívánta és tudta csinálni.

Szelid és csöndes hangú költőnek indult a háború előtt. Melancholiával teli verseit, melyekből szociális hang és nagy emberszeretet is szólt, Van Bever nevezetes anthológiájából tanultuk ismerni, ahol jövendő apósa, Catulle Mendés kritikai sorai vezették be őket. Már a költő Barbusse is realista volt, de indulása e támogatása nélkül sokáig el veszett volna az akkori szimbölista írók árában, ha irodalmi pályáját rövidesen nagygyá nem teszik olyan erények, melyek szomorúan hiányoztak kora francia íróiból: az őszinteség és egyszerűség. Párisban tultengtek a zsonglórszerűen ügyes és az írásművészetükkel bűvészkedő írók. Barbusse nem csak harcát nem vivta később hangos tam-tamokkal, de eleitől fogva sem volt semmi személyében és írásában a raffinementokból és benne bizony nem csillogott a század vég vagy a század eleje dekadenciája. Ezért nincs semmi különös és meglepő abban, hogy pályája második szakasza a „Tűz” lett. Felkészültsége, diszpozíciói megvoltak hozzá és ezt váltotta ki belőle ostorával végig sújtva rajta a háború.

Barbusse 1914-ben sem volt „hazafi”, de önként jelentkezett a háborúba, mert elhitte a nagy szólamot, hogy a konfliktus az emberiség felszabadító háboruja lesz és ezt a háborút, mint az írást, kötelességeit és tetteit, apostolszerűen komolyan vette. Feljegyezték, hogy míg a revanche filozófusa, a hasonlóan önkéntes Maurice Barrés, a „hazafi” Bordeaux-ban „védte” Páris 1914-ben az előretörő németek ellen, 1918-ban pedig a Riviérán tartóztatta fel felolvasásaival a nagy német offenzívát, Barbusse kint harcolt a lövészárokból. Gyöngye testü volt, megsebesült, de nem vonta ki magát a harcból, beteghordozónak osztatta be magát, mire kórházba került, aztán póttartalékba tették, de innen még háromszor újra visszatért a harctérre. Egyáltalában nem volt tehát „embusqué”, megharcolta és megismerte háborúját s megismerte olyannak, amilyen igazán volt, piszkos, sáros, tetves embernyuzó korvának, mely-

ben sehol semmi nyoma sem volt a görögtüzes hősiességnek.

Ezért lett a „Tűz“, az első háborúellenes regény, az első emberi valóság a ráncgöndörített ferdeközé. A francia tulsó oldal még ma sem tudja benne az emberséget látni, hanem a defaitizmust és egyik jobboldali hetilapban olvastam ép' most róla, hogy a kár, amit Barbusse a könyvével Franciaországnak okozott, jóval nagyobb annál az irodalmi értéknél, melyet napjaink francia regényirodalmában jogosan szoktak neki tulajdonítani.

Bár a „Tűz“ igazi Barbusse inkarnáció, a valódi Barbusse mégis a „Tűz“ után jelentkezett. Az író komolyan vette könyve tanulságait és nem akart az írás művészeténél megállni. De míg a háború világában Barbusse-szel született meg és bontakozott ki a világ háborúellenes közszelleme, a béke jöttével, amikor az emberiség azt hitte, hogy nyugalmi helyzetébe kerül vissza a világ és az uralkodó osztályok a forradalmi feltöréseket csak incidenseknek s nem rendszerváltoztató erőkként vélték, Barbusse alakja igen egyedül és elhagyottan maradt a háborús idők aureolájával. Egyedül a forradalmi népek intellektüeljei közeledtek hozzá és tartották vele az érintkezést, amikor megindította a *Clartét* s magára maradván komoly munkával igyekezett összefoldozni az összetört világ lelkiismeretét. Csak Párisban lehet ilyen gyermekes, primitív eszközökkel, de hittel, erős eszmei mozgalmat kezdeni. Kihagyásokkal megjelenő revü. Kezdetleges nemzetközi akciók. Szegényes redakció. Kopott, toldott-foldott kiállítási helyiség. Avatatlanok előtt közlő igazán írott malasztként hatott ez az ígértetés, ha külföldön kapott is meg-megtört és szakadozott visszhangot.

Minél inkább látszólagos nyugalmi helyzetébe ment át ugyanis a világ, melynek ál-prosperitása újra megtévesztette még a szellem jobbait is, annál inkább eltávolodott e világ közönsége Barbussetól. A „Tűz“ realitása és Barbusse realitása most egyszerre idealizmussá vált a polgári olvasóközönség szemében, mely számára Barbusse irodalmi ereje és művészete jó volt a végtelennek látszó háború hidra-fejeinek lekasabolására, de azonnal ellenfelét ismerte fel benne, amint Barbusse ellenségül mutatkozott annak a rendnek, mely a tőkés háborúk visszatérését nem a kapitalizmus megszüntetésével kívánta megakadályozni. Barbusset a világhír babérjával homlokán így hamar baloldali ellenzékbe szorította az uralkodó osztályok közvéleménye. De a *Clarté*-ből a *Monde* lett és Barbusse harca a világ baloldali szellemi erőinek nemzetközi összetartásáért mind mélyebb gyökeret vert. 1921-ben döntő állásfoglalás számára az a nevezetes levél, mellyel az intellektüelekhez fordult. Lassanként ki is szélesítette maga számára a küzdőteret, mert elég gyorsan észrevette, hogy a szellemi mozgalmak elforgácsolódnak és céltalanok, ha csak a vékony vezető rétegekig érnek s nincsenek a dolgozó tömegek erejével alátámasztva. És egy negyed század óta nyugati író nem adott szebb példát arra, hogy mi a ma és minden idők írójának kötelessége. Alig volt olyan valódi haladó nemzetközi akció, melyet ne ő indított volna meg, vagy amely ne az ő védelme alatt kezdett volna munkába. Így teremődött meg az orosz Tanácsköztársaság vezetőivel szoros kapcsolata. Barbusse beutazta Oroszországot s védelmére kelt a támadott rendszernek még akkor, amikor divat volt Párisban is késsel a szájukban ábrázolni az oroszokat, a kultúra „lerombolóit“, a civilizáció „ellenségeit“. Barbusse irodalmi munkássága éveken át a félreismert Oroszország védelme volt könyveiben és személye sokszor állott a támadások golyózaporában, mert ekkortájt nemcsak Hitler volt hívője és hirdetője az orosz ellenes együgyű dajkameséknek, hanem a kapitalista rend világsajtója is. Bar-

busse természetszerűleg védelmezője lett az ellenforradalmi és fasiszta rendszerek üldözöttjeinek és ostromozója bűneiknek. Így történt, hogy a mai kormányrendszerek egy olyan tiszta apostolt nem tudtak megfúrni országaikon belül, mint Barbusse.

De Barbusse nem volt szíviúkszerű az árral úszó íróknak, az intellektüel selyemfiúknak sem. Ezek ellenére szerezte meg újabb világnagyságát, amint a harcos író egybeforrta a tömeg sorsával és életével. Sohasem akarta magát elkülöníteni és bármennyire nem volt teljesen egészséges, — állandóak voltak fűdőkomplicációi, — még sem toltta magát félre a porondról. Párisban keveset lehetett látni. A közeli Aumont-ban élt és innen járt be hetenként a Monde szerkesztőségi megbeszéléseire titkárnőjével, camarade Vidal-lal, aki árnyékként követte, a téli hónapokat pedig délen töltötte Miramareban, hol villája az örök beteg szanatóriuma volt a déli nap tüzében. Hangja gyöngye volt s már e miatt sem lehetett igazi szónok. És annyira egyszerű volt, hogy a szónoki tóga szokott retorikájával sem élt, mint más baloldali írók, akik már beletanultak a tömeg előtt való viselkedésbe. Ehrenburg, akinek szónoki képessége kimerült a publikum előtt pár satirikus glosszában ma néptribunként ugrik fel a szószerkekre, hanggal és gesztusokkal dolgozik. A Diderot-nak becézett Aragon eklekticizmusa felolvad a közönség előtt és Gide, aki akadozva olvasta még nemrég mondanívárait, már prédikátori nemességgel szólalt meg a nyári írókongresszuson. De Barbusse még e muszáj mesterkéeltségeket sem tudta magáévá tenni. Ha beszélt, monoton hangjából nem azt éreztük, hogy egy nagy szellem hogyan árasztja gondolatait, hanem, hogy a gyöngye testből előretört beszéd mily igazságokat mond. Barbusse valóban az igazságok embere volt. Igazságoké, melyek jönnek, harcosa és előfutárja az új emberségnek, mely munkások és intellektüelek egyesüléséből születik. És Barbusse, az író és a művész, benne is élt a dolgozóknak. Ma, amikor Hitler humbugjai és Mussolini tirádái miazmásan terjengenek a levegőben, mitrailleuröket csempésznek, repülőparkokat szerveznek és emberekre vadásznak a La Roque tüzkeresztes vitézei, bátorító, hogy háromszázezer ember ment Párisban Barbusse koporsója után.

FASISZTA HUMOR. „A dolog így fog végződni: vagy a Népszövetség átköltözik Addis Ababába, vagy a Négus belép az angol munkáspártba, — vagy pedig egy londoni filantrop egyesületbe.“ (Popolo D'Italia.)

A HÁBORÚ FILOZÓFIAJA. „A háborút nem szabad úgy megítélni, mint romboló erőt, (mely csak egyik természetszerűleg brutális, de mind-ezek ellenére vonzó oldala annak), hanem mint egy olyan eseményt, mely a legmagasabbra feszíti az összes emberi energiákat és amely nemes bélyeget üt azokra a népekre, melyek elég bátrak ahhoz, hogy azzal szembenézzenek.“ (Camicia Nera.)

„A háború igaz, rettenetes adottság; de mégis büszkeség tölti el az embereket, ha arra gondol, hogy most mindenki megteheti a kötelességét. A katonák harcolnak és az otthonmaradottak is kivethetik részüket a dicsőségből: akár úgy, hogy elszenvedik a háborús veszélyeket és nélkülözéseket, akár a gáztámadások ellen való okos védekezéssel.“ (Il Secolo Fascista.)